

HOTĂRÎRE
cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului
republican constituțional din 5 septembrie 2010

nr. 22 din 23.09.2010

Monitorul Oficial nr.191-193/23 din 01.10.2010

* * *

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională în componența:

Dumitru PULBERE – președinte
Victor PUȘCAȘ – judecător
Petru RAILEAN – judecător
Elena SAFALERU – judecător
Valeria ȘTERBEȚ – judecător-raportor

grefier – Dina Musteața, cu participarea președintelui Comisiei Electorale Centrale, Eugeniu Știrbu, secretarului Comisiei Electorale Centrale, Iurie Ciocan, reprezentantului permanent al Guvernului la Curtea Constituțională, Gheorghe Susarenco, în conformitate cu prevederile art.66 lit.b), art.75, art.135 alin.(1) lit.d) din Constituție, art.4 alin.(1) lit.d) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.4 alin.(1) lit.d) și art.16 alin.(1) din Codul jurisdicției constituționale, a examinat în ședință plenară deschisă dosarul cu privire la rezultatele referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010.

Drept temei pentru examinarea dosarului a servit adresarea Comisiei Electorale Centrale din 13 septembrie 2010.

Prin Decizia Curții Constituționale din 15 septembrie 2010 adresarea Comisiei Electorale Centrale a fost acceptată spre examinare în fond și înscrisă în ordinea de zi pentru data de 23 septembrie 2010.

Examinînd materialele referitoare la desfășurarea și rezultatele referendumului republican constituțional, în special hotărârile Comisiei Electorale Centrale din 9 septembrie 2010 nr.3530 “Cu privire la participarea cetățenilor la votare în ziua de 5 septembrie 2010” și nr.3531 “Cu privire la totalizarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010”, audiind informația prezentată de judecătorul-raportor și comunicările expuse de participanții la ședință, Curtea Constituțională

A CONSTATAT:

1. La 7 iulie 2010 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărîrea nr.150 cu privire la desfășurarea, pe data de 5 septembrie 2010, a referendumului republican asupra proiectului de lege pentru modificarea articolului 78 din Constituția Republicii Moldova, însoțit de întrebarea: “Sînteți pentru modificarea Constituției care să permită alegerea Președintelui Republicii Moldova de către întreg poporul? Da, nu?”

La 5 septembrie 2010 a avut loc referendumul republican constituțional.

La 9 septembrie 2010, prin hotărârile nr.3530 și nr.3531, Comisia Electorală Centrală a aprobat procesul-verbal privind totalizarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010 și a declarat referendumul nevalabil, iar prin Hotărîrea nr.3532 de la aceeași dată a aprobat Raportul asupra activității privind organizarea și desfășurarea referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010.

La 13 septembrie 2010 Comisia Electorală Centrală a prezentat Curții Constituționale materialele referitoare la desfășurarea referendumului republican constituțional în vederea confirmării rezultatelor acestuia.

2. Analizînd materialele prezentate, Curtea Constituțională reține următoarele.

Potrivit Legii Supreme (art.135 alin.(1) lit.d)), confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane ține de competența Curții Constituționale.

Prin Hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr.3530 din 9 septembrie 2010 “Cu privire la participarea cetățenilor la votare în ziua de 5 septembrie 2010” referendumul republican constituțional a

fost declarat nevalabil, indicându-se că numărul de alegători înscriși în listele electorale și în listele suplimentare pe întreaga țară a constituit 2721623 persoane, la votare au participat 818429 cetățeni, sau 30,29 la sută, ceea ce constituie mai puțin de 1/3 din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.

În procesul-verbal al Comisiei Electorale Centrale, aprobat prin Hotărîrea nr.3531 din 9 septembrie 2010 “Cu privire la totalizarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010”, au fost consemnate următoarele date:

a) numărul de cetățeni incluși în listele electorale	– 2662052
b) numărul de cetățeni incluși în listele suplimentare	– 59571
c) numărul de cetățeni care au primit buletine de vot	– 818476
d) numărul de cetățeni care au participat la votare	– 818429
e) cifra ce reflectă diferența dintre numărul buletinelor de vot primite de cetățeni și numărul cetățenilor care au participat la votare	– 47
f) numărul buletinelor de vot declarate nevalabile	– 12962
g) numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare opțiune privind întrebarea supusă referendumului:	
pentru	– 707468
contra	– 97999
h) numărul total de voturi valabil exprimate	– 805467
i) numărul buletinelor de vot tipărite	– 2807700

În ședința plenară a Curții reprezentantul Comisiei Electorale Centrale a menționat că pe parcursul organizării și desfășurării referendumului Comisia Electorală Centrală a examinat toate contestațiile, în conformitate cu prevederile Codului electoral, subliniind, totodată, că nu au fost depuse contestații asupra procesului votării și rezultatelor numărării voturilor.

3. Curtea Constituțională relevă că, în conformitate cu prevederile art.171 din Codul electoral, Comisia Electorală Centrală declară nevalabil referendumul republican dacă la el au participat mai puțin de 1/3 din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.

Examinînd raportul Comisiei Electorale Centrale, procesul-verbal și materialele anexate, Curtea Constituțională nu a constatat în campania de organizare și pe durata desfășurării referendumului încălcări grave ale prevederilor Codului electoral de natură să influențeze rezultatele referendumului.

Contestațiile referitoare la desfășurarea referendumului republican constituțional au fost examinate de către organele electorale și instanțele judecătorești în conformitate cu legislația în vigoare. Deciziile adoptate de către instanțele judecătorești abilitate sînt irevocabile.

Curtea menționează că rezultatele referendumului republican constituțional nu au făcut obiectul nici unei contestații.

Concomitent Curtea Constituțională observă că referendumul republican constituțional din 5 septembrie 2010 s-a desfășurat în conformitate cu dispozițiile legale în domeniu și standardele internaționale cu privire la referendumurile democratice. Rezultatele referendumului reflectă voința cetățenilor.

În baza celor expuse Curtea conchide că hotărîrea Comisiei Electorale Centrale, prin care referendumul republican constituțional din 5 septembrie 2010 a fost declarat nevalabil, este fondată.

Pentru considerentele expuse, în temeiul dispozițiilor art.140 din Constituție, art.26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.62 și art.68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. Se confirmă că referendumul republican constituțional din 5 septembrie 2010 este nevalabil.
2. Prezenta hotărîre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

Dumitru PULBERE

Chișinău, 23 septembrie 2010.

Nr.22.

OPINIE SEPARATĂ

expusă în temeiul art.27 alin.(5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională

și art.67 din Codul jurisdicției constituționale

În ședința din 23.09.2010 Curtea Constituțională a confirmat rezultatele referendumului constituțional din 5 septembrie 2010. Nu subscriu la hotărârea Curții Constituționale, în care se afirmă că în campania de organizare și pe durata desfășurării referendumului nu au fost constatate “încălțări grave ale prevederilor Codului electoral de natură să influențeze rezultatele referendumului”.

Consider că existau motive serioase pentru a nu trece cu vederea încălțările comise de unele partide politice și organizații social-politice (în continuare – concurenții electorali), care, în opinia mea, au influențat rezultatele referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010, prin care poporul a fost chemat să-și exercite direct suveranitatea de stat, ce-i aparține. Mă refer la acțiunile PCRM, PSD și Mișcării social-politice republicane “Ravnopravie”, înregistrate la CEC în calitate de concurenți electorali, care au chemat deschis electoratul la boicotarea referendumului constituțional. Consider că aceste acțiuni cad sub incidența art.172 din Codul electoral, fiind încălțări grave care au influențat rezultatele referendumului.

Îmi voi susține poziția prin prevederile Codului electoral, pe care le calific ca norme administrative, ce necesită a fi exercitate în strictă conformitate cu principiul dreptului public “Ce nu este permis, este interzis”.

Desfășurarea, la 5 septembrie 2010, a referendumului constituțional a fost stabilită prin Hotărârea Parlamentului nr.150 din 07.07.2010, în care s-a arătat că “*suveranitatea națională aparține poporului, a cărui voință constituie baza puterii de stat, pe care o poate exercita, în temeiul art.2, art.66 lit.b), art.75 și art.141 din Constituția Republicii Moldova și în temeiul prevederilor Codului electoral, în mod direct, prin referendum*”. Art.1 din Codul electoral definește referendumul ca fiind un “*scrutin prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, avînd drept scop soluționarea acestora, precum și consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit*”. Unul din principiile electorale, reglementat de art.2 din Codul electoral, prevede că: “Participarea la alegeri este liberă (benevolă). *Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului cu scopul de a-l sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum și asupra exprimării de către acesta a liberei sale voințe.*” Întrucît legislatorul nu a precizat ce fel de presiuni nu pot fi exercitate asupra alegătorului, prezumăm că aceste presiuni pot fi nu numai fizice, după cum interpretează această sintagmă unii specialiști, dar și moral-spirituale. Cu toate că interdicția de a exercita presiuni asupra alegătorului, prevăzută de art.2 al Codului electoral, nu este sancționată de normele contravenționale și administrative, ea trebuie să funcționeze și să fie aplicată atît de organele electorale, inclusiv CEC, cît și de cele de control al activității acestora, precum este Curtea Constituțională.

În legătură cu această remarcă, în opinia mea, era necesar ca Parlamentul să prevadă sancțiuni pentru nerespectarea interdicției de a exercita orice presiuni asupra alegătorului.

La referendumul republican au dreptul de a participa numai concurenții electorali înregistrați de CEC în această calitate. Mai mult ca atît, Regulamentul privind modul de participare a partidelor politice și a altor organizații social-politice la campania electorală pentru desfășurarea referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.3281 din 13 iulie 2010, prevede: “Odată cu înregistrarea, partidele politice și organizațiile social-politice *își vor exprima opțiunea în problema supusă referendumului republican constituțional.*” Conform datelor prezentate Curții, PCRM, PSD și Mișcarea “Ravnopravie” au solicitat înregistrarea la CEC, declarînd că vor chema electoratul să nu participe la referendum. Luînd în considerare această declarație, CEC, în baza normelor Codului electoral, trebuia să nu înregistreze aceste formațiuni în calitate de concurenți electorali.

Concurenții electorali respectivi au promovat această idee prin agitația efectuată. Însă, conform art.1 din Codul electoral, prin agitație electorală sînt definite acțiunile “de pregătire și difuzare a informației, *care au scopul de a-i determina pe alegători să voteze pentru unii sau pentru alți concurenți electorali*”, dar nu de a-i determina să nu participe la referendum. Această normă cu caracter administrativ nu poate fi interpretată de concurenții electorali la discreția lor. Pentru aceste considerente CEC trebuia să interzică orice agitație de acest gen și să retragă înregistrarea concurenților electorali respectivi.

În opinia mea, apelurile de boicotare a referendumului constituțional cad sub incidența prevederii “alte manifestări ce atentează la regimul constituțional”, care “sînt interzise și pedepsite prin lege”, cuprinsă în alin.(3) art.32 din Constituție.

Aplicabilitatea acestei norme constituționale rezultă și din Codul de bune practici în materie de referendum, care în p.II.1.a. recomandă: “Referendumurile democratice nu sînt posibile decît în condițiile

respectării drepturilor omului, în special a libertății de exprimare..., inclusiv prin libertatea de înființare a partidelor politice. ...În mod special, demonstrațiile pe căi publice în favoarea sau în defavoarea unui text supus referendumului pot fi supuse autorizării”.

Partidele politice care comit astfel de acțiuni pot fi declarate neconstituționale, întrucât “prin activitatea lor, militează împotriva ... principiilor statului de drept” (alin.(4) art.41 din Constituție). Or, domnia legii și exercitarea suveranității de către popor, statuată de alin.(1) art.2 din Constituție, conform căruia “Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct ... în formele stabilite de Constituție”, sînt unanim recunoscute ca principii ale statului de drept.

Pe lângă faptul că au comis acțiuni subversive, concurenții electorali respectivi au utilizat în campania contra referendumului resurse publice. Conform probelor prezentate, acești concurenți electorali au beneficiat de timp de antenă gratuit la instituțiile publice ale audiovizualului.

Toate aceste acțiuni pot fi calificate ca *presiuni asupra alegătorului cu scopul de a-l sili să nu participe la alegeri*. Este necesar de a face o delimitare netă între principiul libertății votului sau participării benevole, care este valabil pentru fiecare alegător în parte, și apelul de a nu participa la scrutin, lansat de un partid politic sau o organizație social-politică, înzestrată cu mijloace tehnice, audiovizuale, psihologice, sociale și chiar administrative de influență asupra maselor, care poate fi apreciată ca o activitate organizată de subminare a puterii de stat.

Astfel, consider că acțiunile ilegale ale celor trei concurenți electorali și inacțiunea autorităților publice competente *au influențat rezultatele referendumului*. Rezultatele referendumului ar fi fost previzibile, dacă autoritățile publice competente ar fi luat în considerație cota de participare a alegătorilor la ultimele scrutine și numărul celor care au votat pentru concurenții electorali care au promovat ideea boicotării referendumului. Autoritățile aveau obligația de a stopa acțiunile ilegale ale celor trei concurenți electorali.

Avînd în vedere boicotarea referendumului constituțional din 5 septembrie 2010 de către trei concurenți electorali, dintre care unul cu o prezență masivă în Parlament, Curtea Constituțională trebuia să declare referendumul nul.

JUDECĂTOR AL CURȚII CONSTITUȚIONALE

Victor PUȘCAȘ

23 septembrie 2010

**REPUBLICA MOLDOVA
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ**

JCC-06/29d

23 septembrie 2010

ADRESĂ

La 23 septembrie 2010 Curtea Constituțională a examinat dosarul cu privire la rezultatele referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010.

Prin Hotărîrea nr.22 Curtea a confirmat că referendumul republican constituțional din 5 septembrie 2010 este nevalabil.

În procesul examinării dosarului Curtea Constituțională a constatat unele lacune în legislația electorală cu referire la referendumurile democratice.

Astfel, legislația ar trebui să conțină norme exprese cu privire la:

- egalitatea de șanse între adepții și adversarii propunerii supuse la vot, inclusiv referitor la campania pentru referendum, acoperirea de către mass-media, în special cele publice, finanțarea din fonduri publice etc., care ar asigura un echilibru între adepți și adversari;

- libera formare a voinței electoratului și în acest scop neutralitatea autorităților publice pentru a nu influența rezultatul referendumului, interzicerea utilizării fondurilor publice în scopuri de campanie, inclusiv sancționarea cazurilor de încălcare de către autoritățile publice a obligației de neutralitate și a liberei formări a voinței electoratului;

- respectarea drepturilor fundamentale, în special a libertății de exprimare și a libertății presei, a liberei circulații în interiorul țării, precum și a libertății de întrunire și de asociere în scopuri politice. Restriângerea acestor libertăți trebuie să fie în concordanță cu prevederile art.54 din Constituția Republicii Moldova;

- efectele referendumului, de orice natură ar fi. Acestea trebuie să fie precizate expres în Constituție(referendumul constituțional) sau prin lege (pentru toate tipurile). Necesită a fi concretizate prin prevederi legale obligatorii procedura actuală și procedura ulterioară a referendumurilor cu caracter decizional.

Curtea menționează că, deși titlul VI intitulat “Referendumul” din Codul electoral conține unele prevederi referitoare la aspectele menționate, în viziunea Curții Constituționale, compartimentele respective nu conțin reglementări depline și clare privind referendumurile de natură să corespundă Codului de bune practici în materie de referendum, adoptat de Consiliul pentru Alegeri Democratice la cea de-a 19-a reuniune din 16.12.2006 și de Comisia de la Veneția la cea de-a 70-a sesiune plenară din 16-17 martie 2007.

Considerînd că în acest sens este necesară perfecționarea cadrului legislativ în domeniu, Curtea Constituțională înaintează Parlamentului prezenta adresă.

În temeiul art.28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.79 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională solicită Parlamentului să examineze prezenta adresă și să informeze Curtea despre decizia adoptată în termenele prevăzute de lege.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

Dumitru PULBERE

PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA